

KÜRESELLEŞME MİLLİYETÇİLİK VE EKONOMİ

DOÇ. DR. MEHMET GÜNAL*

1. Küreselleşme, Ulus Devletler ve Milliyetçilik

Yeni bir dünya düzeni arayışları ve buna bağlı güç mücadelelerinin, hatta savaşların yaşandığı günümüzde, küreselleşme sürecine paralel olarak ulus devletlerin ve milliyetçiliğin anlam ve önemi daha da artmıştır. Yeni şartlar ve ihtiyaçlara uygun olarak Türk siyasi hayatında gelişme ve değişimleri dikkate alan dinamik bir milliyetçilik anlayışına her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır. Bu tarz bir milliyetçilik anlayışı, sadece Türkiye'nin değil, tüm Türk dünyasının, tüm İslam âleminin, hatta tüm insanlığın geleceğiyle yakından ilgilenen, gelişmeleri takip eden ve çözüm önerileri üreten ve uygulayan bir anlayış olmalıdır. Bu çerçevede, Türkiye'nin, 21.yüzyılda, önce 2023'te bölgesinde lider ülke olması, sonra da Türkiye merkezli yeni bir medeniyetin öncüsü olarak tüm dünyaya daha adil, daha saygın bir düzenin tesisine katkıda bulunmasını hedefleyen bir anlayışa ihtiyaç bulunmaktadır.

Küreselleşme bir olgudur. Küreselleşmeyi bir olgu olarak kabul etmekle birlikte, bu olgunun sorgusuz sualsiz kabul edilmesi ve küreselleşme sürecine teslim olunmasını doğru bulmak mümkün değildir. Küreselleşmenin getirdiği yenilikleri ve gelişmeleri dikkate almak gerekir, ama kendi değerlerimizden de taviz vermemeliyiz. Küreselleşme sürecine paralel olarak, "Soğuk Savaş"ın ardından ortaya atılan "yeni dünya düzeni," "tarihin sonu" ve son olarak "mede-

* TBMM Antalya Milletvekili.

niyetler çatışması” kavramları neo liberal “yırtıcı küreselleşmenin” sosyal boyutunu ihmal eden yaklaşımlardır.

Kural tanımayan neo liberal küreselleşme anlayışı şu anda yaşadığımız küresel krizin ortaya çıkmasının ve bu boyutlara ulaşmasının en önemli nedenidir. ABD’deki “Mortgage Krizi” ile başlayan ve 2007’nin ortalarında ABD mali sistemine ve sonra da tüm dünyaya yayılan krizin finansal piyasalara ve reel kesime etkileriyle birlikte, teorik alanda da “Kapitalizmin sonu mu?” ya da “Küresel finansal sistem çöktü mü?” gibi sorular gündeme taşındı ve tartışıldı. Krizde mali kurumların aşırı kâr hırsı önemli yer tutmakla birlikte, asıl sorun sistemin kendisinde yatmaktadır. 1980’lerde ivme kazanan ve 1990’larda hızlanan küreselleşmeye paralel olarak uluslararası piyasaların malileşmesi krizin temelinde yatan

Küreselleşmenin getirdiği yenilikleri ve gelişmeleri dikkate almak gerekir, ama kendi değerlerimizden de taviz vermemeliyiz.

asıl nedendir. Bu süreçte ekonominin yerini finans, devletlerin yerini çok uluslu şirketler ve bankalar almıştır.

Bu sürecin sonucu olarak piyasa oyuncuları sürekli yeni türev araçlar icat ederek kuralların ve düzenlemelerin etrafından dolaşarak aşırı risk almışlardır. Küresel sistemdeki malileşmeye paralel olarak artan kuralsızlık ve denetim yetersizliği ise, üretmeden aşırı kâr elde etmeye imkân sağlamıştır. Piyasalardaki tersine gidiş sonucunda aşırı kâr amacıyla alınan aşırı risklerin gerçekleşmesiyle birlikte de böyle bir kriz kaçınılmaz hâle gelmiştir. Kısacası, kuralsızlık, düzenleme ve denetim eksikliği, risk yönetimindeki yetersizliklerle de birleşince böyle bir kriz kaçınılmaz hâle gelmiştir.

Krizin ekonomik ve sosyal etkilerinin giderilebilmesi ve küreselleşmenin ihmal ettiği sosyal boyutun dikkate alınması için, millî ve küresel ölçekte yeni bir sorumluluk ahlakının gelişmesi ve yerleşmesi gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için, daha adil ve daha demokratik bir küresel yapılanmanın gerçekleştirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Bu çerçevede ulus devletlerin ve milliyetçiliğin önemi giderek artmaktadır.

2. Milliyetçilik ve Ekonomi

Milliyetçiliğin genelde Fransız Devrimiyle ortaya çıktığı iddia edilmekle birlikte, milliyetçiliğin izlerine, mutlak monarşilerin 17. yüzyıl ortalarında ortaya koydukları ekonomi ve dış politika yaklaşımlarında rastlanmaktadır. Bu dönemdeki milliyetçilik aslında devletin sadece ekonomi ve dış politika yaklaşımlarına yansımıştır. Daha sonraları milliyetçilik, ülkelerin iç politikalarında, ekonomi politikalarında ve bağımsızlık mücadelelerinde önemli hâle gelen bir

ideoloji olmuştur. Ekonomik milliyetçilik kavramı üzerindeki tartışmalar da bu gelişmelere paralel olarak farklılaşmış ve yeni bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede, ekonomik milliyetçilik devletten ziyade, millet ve milli kimliğe referansla yeniden tarif edilmeye çalışılmıştır.

Teorik olarak bakıldığında, Friedrich List'ten başlayarak birçok akademisyenin ekonomik milliyetçiliği piyasa ve devlet arasındaki özel ilişkiye referansla tarif ettiklerini görmekteyiz. Tarihsel olarak merkantilizm, devletçilik, korumacılık, Alman Tarihsel Okulu ve Yeni Korumacılık olarak adlandırılan farklı ekonomik milliyetçiliklerin ortak noktalarını özetlemeye çalışan Gilpin ise "ekonomik faaliyetlerin devlet inşası hedefi ve devletin çıkarları karşısında ikincil konumda olduğu ve olması gerektiği" fikrini savunmaktadır. Ona göre bütün milliyetçiler, devlete, ulusal güvenliğe ve askerî güce uluslararası sistemin organizasyonu ve faaliyetlerinde öncelik atfederler.¹

Bu çerçevede, mevcut ekonomik milliyetçiliğin temel karakteristikleri şunlardır: Ekonomik alanın güvenikleştirilmesi, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin korumacılığı, egemen refah fonları ve devletlere ait şirketlerin küreselleşmiş bir ekonomi içinde önemli aktörler olarak yükselişleri.

Devlet güvenlik gerekçesiyle ekonomik alana değişik şekillerde müdahale etmektedir. Müdahaleye ilişkin ana eğilimler; özel ekonomik faaliyet ve finans akışlarının izlenişindeki artış, yabancı sermayeye hayati ya da güvenlik açısından hassas ilan edilen bazı sektörlerde satın almaların engellenmesi suretiyle sınırlamalar konulması ve şirket gücünün dünya siyasetinde devlet politikalarının doğrudan enstrümanları olarak kullanılmasıdır.

ABD'de güvenlikle temellendirilen korumacılık formundaki ekonomik milliyetçiliğin en görünür yakın örnekleri arasında Çin Petrol Şirketi CNOOC'un Unocal için verdiği satın alma teklifinde Kongre'nin muhalefet edışı ile altı büyük ABD limanında yönetim işlerinin Birleşik Arap Emirlikleri merkezli DP World şirketine satışının Kongre tarafından reddi yer almaktadır. 2008 yılbaşında da Amerikan Hükûmeti, bir Çin firması olan Huawei Technologies'in, İnternet yönlendiricisi ve ağ ekipmanları satan 3Com şirketine ortak olmasını güvenlik gerekçesiyle engellemiştir.

ABD'nin yanı sıra diğer bazı ülkeler de bu tür uygulamalara yönelmiştir. Örneğin, Hint çelik firması Mittal'ın Arcelor'u satın alma talebi, Avrupa'da aylar boyunca sürecektir bütünüyle milliyetçi bir retorikle yürütülen hararetli bir tartışmayı ateşlemiştir. Fransız Hükûmeti yabancı firmaların satın almasına karşı korunması gereken 11 stratejik ticari sektör belirlemiş, şirketin Pepsi'ye satılmasını engellemek için Danone'yi de "stratejik sanayi kuruluşu" ilan etmiştir. Fransız atık su ve enerji şirketi Suez, İtalyan firması Enel tarafından satın alınmak istendiğinde hükûmet, Suez'i devletin sahip olduğu Gaz de France ile birleştireceğini ilan etmiştir. İtalyan Toll-Road Abertis tarafından satın alınması da yine hükûmet tarafından bloke edilmiştir.

Rusya, çıkardığı iki kanunla petrol ve doğal gaz alanlarındaki yabancı mülkiyetini keskin bir şekilde sınırlamış, uzay, askeriye ve nükleer güç sanayileri gibi 40 sektörde şirketlerin çoğunluk hisselerinin yabancılar tarafından satın alınmasını da yasaklamıştır. Kanunda zikredilen 40 sanayi sektörüne yatırım yapmak isteyen yabancı şirketlerin araştırılmasından sorumlu hükümet ajansı, KGB'nin halefi olan Federal Güvenlik Hizmeti'dir.

Kaynak zengini ülkelerin sahip oldukları rezervler üzerindeki denetimlerini tahkim için gösterdikleri hassasiyet ve çabalar, **kaynak milliyetçiliği** olarak isimlendirilmektedir. Bolivya ve Venezuela gibi Latin Amerika ülkelerinde yakın

Günümüzde küresel sermaye ve temsilcileri olan çok uluslu şirketler ve uluslararası ekonomik örgütler; ulus devletlerin egemenliklerini hem ekonomik hem de siyasal alanda sınırlamaktadır.

zamanda gerçekleştirilen millileştirmeler ve Rus hükümetinin royal Dutch Shell'e Sakhalin 2 alanındaki dünyanın en büyük birleşik petrol ve doğal gaz geliştirme projesinin %51'ini satması için yaptığı baskı, bu yeni eğilimin örnekleri arasında yer almaktadır.

Bu örnekler ve dünyada yaşanan ekonomik krize karşı alınan önlemler, ekonomik milliyetçiliğin gelecekte uluslararası ekonomide önemli rol oynayabileceğini açıkça göstermektedir. Batılı sanayi ülkelerinde korumacılık formundaki ekonomik milliyetçiliğin kitle temeli, esasen küreselleşmeden kaynaklanan rekabetin mağdur ettiği kesimlerden oluşmaktadır.

Milletlerarası alanda siyasi gücün ilk ve esas çağrışımı "ekonomik güç"tür. Dolayısıyla, "milliyetçi" bir iktidarın, zümrevi ve partizan bir iktidar hegemonyasını değil, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün yanı sıra, adalet, hakkaniyet, zenginlik, refah ve büyümenin olağanüstü merhalelere ulaştığı ekonomik ve toplumsal bir mucizeyi akla getirmesi

gerekir. Bunun için de böyle bir hedefin, öncelikle tasavvur edilmesi, sonra öngörülebilmesi ve ardından da projelendirilmesi gerekmektedir.

Günümüzde küresel sermaye ve temsilcileri olan çok uluslu şirketler ve uluslararası ekonomik örgütler; ulus devletlerin egemenliklerini hem ekonomik hem de siyasal alanda sınırlamaktadır. Bu noktada ulus devletleri aşındıran küresel sermayenin panzehiri aslında milliyetçiliktir. Ekonomi ve teknoloji alanında bağımsız olmadan millî politikaları ortaya koymak ve uygulamak imkânsızdır. Küresel sermayenin egemenliğini, vahşiliğini ve olumsuz etkilerini pekiştiren yapının kırılması için sosyal yönü ağır basan ve medeniyetlerin çatışmasını değil, insanlığın geleceği için uzlaşmasını esas alan bir seçenek üzerinde çalışılmalıdır. Bu da Türkiye merkezli yeni bir medeniyetin kurulması, daha açık bir ifadeyle, Türk-İslam medeniyetinin yeniden ihyası ile mümkündür.

3. Millî İktisat Politikası

Teorik olarak millî ekonomi doktrininin kökeni 19. yüzyıla dayanmakta olup bir ülkenin kendini ekonomik bakımdan diğer ülkelerden bağımsız ve güçlü hâle getirme amacı olarak tanımlanabilir. Bu doktrini ortaya atan, iktisat teorisi ile siyasi faktörlerin etkileşimini analiz eden ve bu çerçevede klasik iktisatçıları eleştiren Alman asıllı Amerikalı Frederich List'tir. 1841'de yayımladığı "Millî Ekonomi Sistemi" adlı kitabında Fizyokratların ve Klasiklerin tezine karşı çıkmıştır. List'e göre; bireyler ile insanlık arasında farklı bir realite olarak Tanrı, milletleri yaratmıştır. Bu çerçevede, millet realitesini görmezden gelerek, bireysel çıkarları analiz eden ve evrensel iktisat kanunları ortaya koymaya çalışan Klasik iktisatçıların yanlış olduğunu ifade etmiştir. List kısaca, "millet realitesini ve millî çıkarları iktisat politikasına esas tutmak gerektiğini" belirtmiştir.

Çağdaş üretim teknolojilerini ve anlayışını kullanmak kaçınılmazdır. Ancak, kalkınmanın formülünü yabancılarda değil, içimizde yani özümüzde aramamız gerekir. Bir milletin kalkınması; ülkenin öz şartlarının incelenmesi, memleket imkânlarının doğru bir şekilde değerlendirilmesi, maddi ve manevi yapısının özelliklerine uygun çarelerin araştırılması ile gerçekleştirilebilir.

Atatürk'ün Avrupa'ya endeksli yönetim anlayışına ilişkin olarak, son zamanlarda sıkça duyduğumuz tarihî bir uyarısı bulunmaktadır. Atatürk, 6 Mart 1922'de TBMM'de yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu: "Avrupa'nın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve medenileşmesine karşılık Türkiye tam tersine gerilemiş ve düşüş vadisine yuvarlanadurmuştur. Artık vaziyeti düzeltmek için mutlaka Avrupa'dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa'nın emellerine göre yapmak, bütün dersleri Avrupa'dan almak gibi birtakım zihniyetler belirdi. Hâlbuki, hangi istiklal vardır ki, ecnebilerin planlarıyla yükselebilirsin?.. Tarih, böyle bir hadiseyi kaydetmemiştir!"

Gerçekten de başkalarının planlarıyla ve bize yabancı sistemlerle Türkiye'nin kalkınması ve hak ettiği yeri alması mümkün değildir. Ne Avrupa'nın ne ABD'nin ne de IMF'nin reçeteleri bize uygundur. Türkiye'nin millî bir kalkınma yolu, millî bir iktisat politikası benimsemesi gerekir.

Türk toplumculuğunun Türk millî kaynağından ilhamını aldığını ifade eden Mehmet Eröz, milliyetçi toplumculuğun sosyalizmden, Nazizmden ve faşizmden farklı bambaşka bir mahiyette olduğunu söylemektedir. Türk toplumculuğu

Bir milletin kalkınması; ülkenin öz şartlarının incelenmesi, memleket imkânlarının doğru bir şekilde değerlendirilmesi, maddi ve manevi yapısının özelliklerine uygun çarelerin araştırılması ile gerçekleştirilebilir.

Türk ve İslam kaynaklarından gelme bir anlayışa sahiptir. Ziya Gökalp, Türklerin hürriyeti ve yardımlaşmayı sevmelerinden dolayı ne ferdiyetçi (liberalist-kapitalist) ne de iştirakçi (komünist-kollektivist) olabileceklerini, Türklerin dayanışmacı (tesanütçü) olduğunu söylemektedir. Gerçekten de Hunlar, Göktürk ve Uygurlardan, Selçuklu, Osmanlı ve günümüz Türklüğüne kadar, bütün Türk uyruk ve boyları ferdî mülkiyetle kamu mülkiyetini çok iyi bağdaştırmış; bu çerçevede yaylakları, meraları bütün boyun istifadesine sunarken, kışlakları ferdî mülkiyet konusu yapmıştır.

Eröz, mülkiyet konusunun yanı sıra, adil gelir dağılımı (zekât ve sadaka), sosyal yardım (şölenler, toylar, yağmalı toylar, başaklar, imeceler) ve sosyal güvenlik konularının da üzerinde durmakta ve tüm bunlarla birlikte toplumcu milliyetçi iktisat düzeninin unsurlarını bünyesinde taşıyan Türk toplumculuğunun Türk ve İslam kaynaklarından doğan gelenekleri de içine aldığını belirtmektedir.

Ona göre; "Hayatın manasını hasis menfaatlerini tatminde hudutsuz bir kâr hırsında görmeyen millî kültürün verdiği bir toplumcu-dayanışmacı ruhla hareket edenler için, Türk toplumculuğu diriltilmiş bir Türk dünya görüşü olacaktır."²

Yani sadece ekonomik değil, sosyal boyutu da olan bir anlayış, milliyetçi-toplumcu ekonomik anlayış benimsenmiştir.

Kısacası, Eröz'ün belirttiği gibi Türk ve İslam kaynaklarından doğan gelenekleri de içine alan Türk Toplumculuğu en yüksek dayanışmayı, en yüksek sosyal adaleti temin edebilecek bir anlayış ve bir dünya görüşüdür.

Sonuç

Bir olgu olarak karşımıza çıkan küreselleşmenin yol açtığı ekonomik, siyasi ve kültürel yozlaşma tüm ülkeleri etkilemektedir. Bu şartlar altında genelde millî devletlerin, özelde Türkiye'nin rolü ne olmalıdır? Kanaatimce, Türkiye'nin dünyadaki tek demokratik ve laik İslam ülkesi olma özelliğini kullanarak tüm az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir model oluşturması ve bunda başarılı olması, yeni dünya düzeninde adil ve sosyal bir küreselleşmenin gerçekleştirilmesi ve dünyada kalıcı bir barışın sağlanması açısından önemlidir. Ancak bu model, küresel hegemonyacıların biçtiği ılımlı İslam modeli değil, Türk-İslam medeniyetinin tecrübe ve birikimini, insanlığın ihtiyaç ve problemleri ışığında, Mehmet Akif'in dediği gibi "asrın idrakine söyletecek" bir model olmalıdır. Böyle bir

Ne Avrupa'nın ne ABD'nin ne de IMF'nin reçeteleri bize uygundur. Türkiye'nin millî bir kalkınma yolu, millî bir iktisat politikası benimsemesi gerekir.

modelin hayata geçirilmesi Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezinin yanlışlığını ortaya koyarken demokrasinin yaygınlaştığı ve dolayısıyla gelir dağılımının iyileştiği bir ortamda, küreselleşmenin olumsuz ve kutuplaştırıcı etkilerini dengeleyebilecektir.

Türkiye, hem İslam ülkeleri açısından bir model oluşturarak hem de dünya ölçeğinde barışı ve katılımcı demokrasiyi savunan bir strateji geliştirerek hem Doğulu hem de Batılı (ya da hem Asyalı hem de Avrupalı) özellikler taşıyan bir ülke olarak iki medeniyet arasında köprü olmanın ötesinde uyumu ve diyalogu sağlayarak, ön yargıların aşılmasında ve dünya barışının sağlanmasında çok önemli bir rol üstlenebilir.

Aslında Türkiye Batılıların ve bazı iş birlikçilerinin dediği gibi ılımlı İslam'a bir örnek değildir. Türkiye Doğu ile Batı arasında (veya Avrupa ile Asya arasında) basit bir köprü de değil, bir sentezdir; tarihin derinliklerinden süzülüp gelen ve Osmanlıda zirvesini bulan, dünyaya nizam vermiş, köklü bir devlet geleneğinin temsilcisidir.

Tarih yaşanmış ve hükmünü vermiştir. Ancak, son yıllarda dünyada yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler Türk milletine ve Türk milliyetçilerine yine önemli görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Dünyada şu anda yaşanan küresel krizin temelinde kuralsız ve denetimsiz, vahşi kapitalizmin getirdiği bozukluklar yatmaktadır. Kuralsızlığın hâkim olduğu bu yeni düzen, maalesef sosyal ve insani boyutu olmayan, kültürel yozlaşmaya yol açan bir düzendir. Bu noktada iki önemli husus ortaya çıkmaktadır: küreselleşmenin ihmal edilen sosyal ve

kültürel boyutunu dikkate alan, daha insani bir küreselleşme ihtiyacı, ikincisi ise millî devletlerin güçlü olduğu ve daha demokratik, farklılıkların zenginliğe dönüştürebildiği, adil bir uluslararası düzenin oluşturulması gereğidir.

Küreselleşmenin ve içinde yaşadığımız değişim sürecinin dinamizmini arkasına alarak kendi sorunlarını ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda toplumsal uzlaşma ile çözen, tüm İslâm ülkelerine örnek olacak demokratik, laik hukuk devleti anlayışı içinde ekonomik kalkınmasını gerçekleştiren bir Türkiye, insani bir küreselleşmenin sağlanmasında ve adil bir uluslararası düzenin kurulmasında önemli bir rol üstlenebilir.

Böyle bir rolü üstlenerek, sadece İslam ülkelerine ve Türk Cumhuriyetlerine değil, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı sonrasında Cumhuriyeti kurduğu yıllarda, tüm bağımsızlık mücadelesi veren ülkelere örnek olduğu gibi, küreselleşmeye karşı mücadele eden tüm gelişmekte olan ülkelere de örnek olacak ve dünya barışına

Dünyada şu anda yaşanan küresel krizin temelinde kuralsız ve denetimsiz, vahşi kapitalizmin getirdiği bozukluklar yatmaktadır.

katkıda bulunabilecektir. Türkiye, uzun vadeli bir planlama ve millî bir strateji ile böyle bir rolü üstlendiğinde, yeni dünya düzeninde hak ettiği yeri alarak lider ülke olacak ve 21. yüzyıla damgasını vuracaktır.

Böylece, 2023'te bölgesinde lider ülke ve sonra süper güç olma vizyonu gerçekleşecek ve sadece 21. yüzyıl değil, üçüncü bin yıl Türk bin yılı olacaktır. ■

¹ bk. Mehmet Akif Okur, "Millet-İmparatorluklar Çağının Eşiğinde: Genişleyen Dünyada Küresel Kapitalizmin Yeni Mimarisine Doğru," **Türkiye Günlüğü**, Sayı:95, Güz 2008, s.100-104.

² bk. Mehmet Eröz, "Milliyetçiliğimizin Toplumculuğu Ne İfade Eder?," **Töre dergisi**, , Sayı:14, Temmuz 1972.